

Opgediepte aarde

NICK VAN LIERE

De regen stort zich ongenaakbaar op hem neer. Er is op dit vroege uur geen sterveling te bekennen bij de begraafplaats. Hij loopt heen en weer voor het roestige, nog gesloten hek. Daar, aan de andere kant, verscholen in de nevel gaat hij zijn vader ontmoeten. Ze zullen hem halen vanonder zijn steen, die hem nu nog beschermt tegen het water dat naar beneden klettert. De seizoenen zijn over zijn graf gegleden. De zon heeft er op gebeukt en winters hebben er hun witte deken opgelegd. Regen is er, net als nu, wassend over heen gespoeld, mos heeft zich er aan vastgehecht.

Benjamin weet niet zeker of zijn vaders reis naar het onbekende eigenlijk ooit begonnen is. Sommigen beweren dat je stap uit het aardse dezelfde negen maanden vergt als je komst. Je gaat zoals je kwam. Anderen menen dat de reis eindigt nog voor hij begint. In de gekulde aarde, die nu onder staat. Je komt nergens als je niet vertrekt. Mogelijk is er sprake van een eeuwige reis, omdat ze zijn gegaan zonder obool tussen de lippen.

Elders ligt al een vers graf te wachten, terwijl het oude zijn geheimen nog moet prijsgeven. Aan die jongen die nu voor het hek staat, heen en weer geslingerd tussen heden en verleden, tussen blijven en weggaan. Ditmaal geen vergeelde foto's uit een album dat wanhopig bij elkaar gehouden wordt door een handvol herinneringen.

Hij gaat niet alleen de opgraving van zijn vader bijwonen, maar ook die van zijn eigen kinderjaren. Het gevoel bekruipt hem dat hij op het punt staat een vergissing te begaan. Wat heeft hem eigenlijk bezielde toen hij het gemeentebestuur een brief schreef om hier vandaag bij te zijn? Hij denkt terug

aan het moment, weken geleden, dat zijn moeder hem een brief had overhandigd.

'Van de gemeente. Lees maar. Ze laten hem zelfs nu niet met rust', had Sarah gezegd.

In zakelijke bewoordingen werd in de brief te kennen gegeven dat de graven op het kerkhof ontruimd zouden worden omdat het plaats moest maken voor woningen. Wie dat wenste kon via een ingesloten antwoordformulier laten weten of de stoffelijke resten overgebracht moesten worden naar de nieuwe begraafplaats.

Nieuwe steen op oude, leven gestapeld op de dood, wat komt op wat voorbij is.

Ze hadden geweigerd, vonden hem te jong. Hij stuurde een tweede brief die gevolgd werd door een uitnodiging op het stadhuis. Het onderhoud met de burgemeester en de wethouder had hen uiteindelijk doen besluiten alsnog hun toestemming te geven.

Hij loopt naar zijn brommer die hij tegen een boom heeft gezet, pakt de sleutel, aarzelt en gaat weer terug. Hij weet bij god niet wat te doen.

De werklui zijn laat. Hij kan nog weg. Niemand heeft hem gedwongen. Hij wilde het zelf. De angst voor wat daar straks uit die natte aarde gaat komen kruipt omhoog als vocht waarvan hij zich tegen het hek ontdaadt.

Hij gaat onder een beuk staan. De prachtige brede kroon overwelft hem. De eironde bladeren vormen een dak, normaal in deze tijd van het jaar een aangename schaduwrijke schuilplaats tegen de stekende zon. Nu beschermen ze hem

tegen de neerplenzende buien.

De storm in zijn hoofd woedt voort. Hij wankelt en zoekt een houvast, dat hij vindt in de hem omringende natuur, in een boom die zich over hem buigt. Hij kijkt omhoog, naar de borstelige vruchtnoten, het gevolg van een warm voorjaar. Over enkele maanden zullen de napjes, net exotische insecten, openbarsten en hun driehoekige nootjes vol olie prijsgeven. Hij herinnert zich een verhaal over het eten van beukennotjes die extatische gevoelens op zouden roepen omdat ze een narcotisch stofje bevatten. Maar dit is geen dag voor uitbundigheid. Die houdt zich schuil, zoals hij onder deze boom, die het najaar niet zal halen, want wat hier plaatsvindt kondigt ook zijn einde aan. Mogelijk ligt hij deze winter in een graf en omhult een uit zijn hout gesneden kist een rottend overschot.

Op de gladde stam staan twee namen gekrast, runetekens uit een moderne tijd. Hij denkt aan het verhaal van de Pruis, zijn leraar Duits, over de afkomst van de woorden Buche en Buchstabe. De Germanen kerfden tekens in beukenschors en lazen voorspellingen uit zijn hout. Ze overgoten tijdens hun offerrituelen de ongeschubde stam met het bloed van dieren zodat de aan Wodan gewijde boom niet zou sterven. Maar dat is geschiedenis. Het enige rood op deze stam is het geverfde kruis dat aankondigt dat zijn tijd gekomen is. Geen verspilling van dure mirre en van bloedend hars. Hij wordt nu zelf geofferd, aan wat de vooruitgang heet.

Hij kijkt om zich heen in een eenzaamheid die hij nog niet met zichzelf kan delen en neemt een besluit. Hij zal wachten tot het gebeente naar boven komt. Waar hij eindelijk naar kan reiken. Dat zijn ogen zal vullen. Met verbazing? Afschuw? Vervlogen dromen? Schaamte? Of met die onstuitbare tranen, die hij hier niet wil vergieten, maar waarvan hij vreest dat ze zullen komen bruisen als deze regen.

Er zijn nog geen dunne flarden nevel, de zwaluwen die een mooie dag aankondigen. Deze ochtend komt dampend uit de aarde. Niet door de warmte van dat vergane lichaam maar door het koude vocht dat neerslaat op de klei die nog nasuddert van de zon van de dag voordien. Het neergutsende water sijpelt in zijn nek.

Hij schrikt als voor het hek een oplegger stopt waarop een met kettingen vastgesjorde graafmachine staat. Een man

met een zwart kalotje op zijn hoofd komt nauwelijks boven het stuur uit. Boven zijn smalle lippen, waar tussen een zelf gedraaide sigaret bungelt, schemert een vlasblond snorretje. In zijn blauwgroene ogen verglijdt een blik van onverschilligheid als hij hem aankijkt. Maar misschien is het wel zijn afweer tegen de verse wonden die dit werk hem toebrengt en die oude openrijten.

Naast hem zit een jongen, niet veel ouder dan Benjamin. Zijn gezicht steekt bleek af tegen zijn sluike ravenzwarte haren. Hij stapt uit en port een sleutel in het zware hangslot. Het roestige hek gaat knarsend open en de auto rijdt stapvoets de begraafplaats op. Benjamin loopt naar hen toe en stelt zich voor.

'Ik kom de opgraving van mijn vader bijwonen.'

De twee knikken.

Hij werpt een onverholen blik op de graafmachine, die niet past bij de voorstelling die hij zich ervan gemaakt had: gedempte stilte, het zachte schrapen van een kleine schep, ademloze lippen. Of de fluistering van de wind door hoge bomen, het ritselen van een blad, misschien een verre kinderstem.

De oudste neemt het woord. 'We weten ervan.'

In zijn stem is geen spoor te bekennen van de onverschilligheid die hij daarnet nog in zijn ogen meende te bespeuren. Hij lijkt Benjamins gedachten te raden.

'We graven de eerste meter met de machine uit. Daarna verder met de schop en het laatste laagje doen met de kleine schep.'

'Is er geen risico dat eh... er iets beschadigd wordt?'

Benjamin maakt een gebaar naar de graven.

'Maak je geen zorgen, alles wat we tot nu geruimd hebben lag twee meter diep.'

Hij laat zijn ogen dwalen over de kratergrote kuilen. Alsof een reusachtige mol deze grafstad heeft blootgelegd. Hij zoekt tevergeefs naar de witte steen. Alle markeringen, sinds zijn kinderjaren in zijn geheugen gegrift, zijn verdwenen. Waar stonden de twee taxussen waar hij als kind ademloos naar kon kijken als de rode besjes in de herfst tussen hun naalden tevoorschijn kwamen? Een zee van in de wind deinende bloedkoraaltjes. Hij weet dat vogels gek zijn op de vruchtjes, het enige van de boom dat niet giftig is. Het zijn

niet alleen symbolen van rouw, maar door hun eeuwig groene naalden ook van onsterfelijkheid. Daar zullen zij die hier vreedzaam lagen zo wel hun gedachten over hebben.

En waar is het schelpenpaadje dat om de goudenregen liep, daar naar links draaide tot bij dat ene graf van de oude weduwe Verlaet waarop altijd verse tulpen lagen? En de rododendronstruiken, waar hij rechts omheen moest lopen om bij de witte kiezeltjes te komen? En de holle boom? Hij tuurt naar de opgehoopte aarde. Eindelijk ziet hij hem, leunend tegen een aarden wal, als een vermoeide man die het leven heeft opgegeven. Hoe vaak heeft hij niet zitten staren naar de twee gekruiste olijftakken en het opschrift

HIER RUST
ONZE GELIEFDE MAN
EN VADER
M.L BLANKERT
*AXEL 30 SEPT. 1914
† TERNEUZEN
27 NOV.1953.
JOH. 11:25

Het onbegrijpelijke 11 gedeeld door 25, een som die hij toen nog niet kon oplossen. En het mysterieuze JOH. Het evangelie van Johannes, hoofdstuk 11, vers 25. De dood van Lazarus, zoals hij nu weet.

Illustratie: Demian.

Vers 1. Er was een zekere man krank, genaamd Lazarus, van Bethanië.

(...)

Vers 17. Bij zijn aankomst hoorde Jezus dat Lazarus al vier dagen geleden was begraven.

(...).

Vers 20. Toen Marta hoorde dat Jezus eraan kwam, ging ze hem tegemoet; Maria bleef thuis.

Vers 21. 'Heer als u hier geweest was, zou mijn broer niet gestorven zijn!'

(...)

Vers 23. 'Je broer zal opstaan uit de dood.'

Vers 24. 'Ik weet dat hij zal opstaan uit de dood bij de opstanding op de laatste dag.'

Vers 25. 'Ik ben de opstanding en het leven. Wie in mij gelooft zal leven, ook al sterft hij.'

Wie in mij gelooft zal nooit meer sterven? Leven in de opstanding? Maar hij, ziek als Lazarus, had geen genezing ontvangen. De hemel bleef gesloten, geen splijtende lichtbundel en engelengezang. Er was iemand gekomen via de achterdeur. Om hem te halen, niet om te helen.

Maar vandaag gaat hij een andere opstanding bijwonen.

Alleen zal hier geen man naar buiten komen, de voeten gewikkeld in linnen banden en om zijn hoofd een zweetdoek. Niemand zal vandaag de woorden 'maak hem los en laat hem gaan' uitspreken.

De jongen rijdt de graafmachine van de oplegger. De man met het kalotje gebaart naar Benjamin.

'Ga daar maar staan', zegt hij en wijst naar een met paaltjes gemarkeerde gedeelte. 'Ik moet nog even in de keet zijn', wacht hier maar even.'

'Doe je dit werk allang?', vraagt Benjamin aan de jongen die weer is uitgestapt.

'Een paar weken.'

'Niet wat je noemt alledaags werk.'

De jongen kijkt hem aarzelend aan. Er valt een korte stilte. Hij plukt aan zijn kin. Dan begint hij te vertellen.

'In de zomer, nu drie jaar geleden, gingen mijn broer en ik op een avond zwemmen. Normaal wachtten we een uurtje tot na het eten maar er zat onweer in de lucht. We zijn direct op de fiets gesprongen en naar het zwembad gereden. Mijn broer was een geweldige duiker. Salto's, hele en halve schroeven, je kent dat wel. Een echte lefgozer. Maar je kon hem ook gemakkelijk uitdagen.'

Hij stokt even. Wat deze zondvloed vandaag ook wegspoelt, het zijn niet de beelden van zijn broer, die zomeravond in het zwembad, jaren geleden.

'Enfin, toen we ons hadden omgekleed renden we naar de hoge duikplank. We moesten opschieten, want daar boven' - hij maakt een gebaar in de richting van het water - 'begon de lucht al zwart te zien.

Op de duikplank stond Kobus Loof. Mijn broer en hij konden elkaar niet luchten of zien. Hij was een beetje hetzelfde type als mijn broer. Veel branie, nergens bang voor en ook een heel goede duiker.

"Wie we daar hebben, de broertjes de Koning!" schmierde Kobus.'

Een vage herkenning kruipt langs Benjamins rug omhoog. De jongen haalt een hand door zijn haren. Zacht spreekt hij verder.

'Hij ging achterstevoren op de plank staan, zocht even naar zijn evenwicht en maakte een achterwaartse dubbele salto

met schroef. Het was een perfecte sprong. Er werd gejoeld en gefluit, meisjes gilden en er werd geklapt. Leo pakte mijn arm en fluisterde "dat ga ik ook doen".'

'Ben je gek man, je hebt dat nog nooit uitgeprobeerd!'

'Niet nodig, let maar eens op, het stelt niets voor. Je dacht toch niet dat ik me door die lul voor gek laat zetten?'

Hij kijkt langs Benjamin, recht in zijn eigen verleden.

"Kom op de Koning, laat je niet kisten, geef hem maar eens een lesje," werd er vanaf de kant geroepen.'

'Leo de Koning van de groenteboer,' denkt Benjamin.

Natuurlijk. Een gezin met alleen maar jongens. De spleet van zijn geheugen opent zich verder.

'Hij deed hetzelfde als Kobus, schuifelde op zijn tenen achteruit de plank af en zocht naar zijn balans.'

Hij kijkt of de man met het kalotje er al aankomt. Als er niets te zien is gaat hij verder.

'Hij was te laat met zijn schroef en kwam plat op zijn buik in het water. Een nare doffe klap. Er werd gelachen maar ook gegild. Ik wist meteen dat het mis was en dook het water in. Hij lag roerloos op de bodem. Ik zwom er naar toe, wilde hem toeschreeuwen. Ik pakte hem onder zijn armen en trok hem naar boven. Er kwam een draadje bloed uit zijn mond.' Hij pauzeert even.

Benjamin ziet dat hij huilt. De hete tranen van zijn broederliefde vermengen zich met de regen. Alles beweegt, zei ooit een oude Griek, niets staat stil. Behalve de herinnering. Inmiddels staat het voorval Benjamin weer voor de geest. Het was het gesprek van de dag geweest en had grote indruk op hem gemaakt.

'Hij was volkomen kansloos en stierf in de ambulance. Zijn maag en lever waren door de klap gebarsten.' En dit', hij wijst naar de omgewoelde hopen, 'doet me er elke minuut weer aan terugdenken. Het is gewoon klote.'

Benjamin kijkt hem aan. Zo gaat het vaak denkt hij. Ook onbekende doden brengen tranen. Niet omdat ze óns ontomen zijn, niet omdat wij het verdriet zouden kunnen voelen

van wie zij achterlieten, maar omdat ze onze eigen doden weer tot leven brengen. Het is een knoestige pijn. Daarom is er op een dag als deze, die zwaar is als gietijzer, zoveel pijn. Ze wordt met elk bot omhoog getrokken.

—

De man met het kalotje is weer uit de keet gekomen. De jongen klimt in de machine en begint laag na laag uit te diepen. Na een half uur manoeuvreert hij de machine naar achteren, stapt uit en loopt naar zijn oudere collega. Ze spreken op gedempte toon en knikken elkaar toe.

In Benjamins ogen hebben ze hun eigen onthechting gezien. Ze weten dat de botten die ze nu gaan blootleggen een gezicht zullen krijgen. In de zoon die op het punt staat kennis te maken met het gebeente dat ooit het zaad beschermde dat liefdevol ontvangen was in Sarahs schoot. Ze vragen zich af hoe hij zich zal houden. Benjamin doet hetzelfde. Zij zijn vertrouwd met de beenderen die zich voor hun ogen aan elkaar rijgen, de losse delen net zo verloren als het geheel, als het leven dat het ooit omsloot. Maar ze zijn niet van steen, ook zij hebben een vader die ze eens weg moeten brengen, of een broer met wie dat al gebeurd is.

De jongen loopt naar een eenvoudige kist van ruwe planken, die Benjamin nog niet was opgevallen. Het deksel is er half afgeschoven. De regendruppels roffelen als een specht op het hout.

Ze pakken een spade en beginnen schouder aan schouder te graven. Benjamins hart dreunt in zijn oren.

Na een paar minuten halen ze kleine schepjes uit de kist tevoorschijn. Ze gaan nu heel voorzichtig te werk.

Archeologen van de gemeentewerf.

De zon breekt door het wolkendek en brandt de regensluiers weg. Ze rusten even uit en wissen zich het zweet van hun voorhoofd. De wind föhnt de natgespoelde aarde. Benjamin vraagt zich af of de jongen zijn broer weer ter wereld gaat brengen. Zijn mondhoeken trillen.

Hij schrikt van een beweging tussen de graven en moet denken aan dansend gebeente op een door het maanlicht beschenen zerk, aan graven die opgetild worden. Uit zijn ooghoeken ziet hij een eekhoortje wegschieten.

Zijn gedachten gaan terug naar de jaren dat hij speelde op het oude niet meer gebruikte kerkhof tegenover zijn straat en opnieuw voelt hij de schroom toen hij over de graven met hun anonieme doden liep. Maar dit graf herbergt geen naamloze. Van dit overschot is hij een onherroepelijk deel. Uit een andere wereld dringt het vertrouwde geluid van scheepsmotoren door. Hij kan zich niet voorstellen dat er nu mensen aan het werk zijn, boodschappen doen, lachen, de liefde bedrijven als mogelijke voorbode van nieuw leven, terwijl hier...

'Ik voel iets.'

Voorzichtig doet hij een stap naar voren. Het bloed trekt uit zijn gezicht.

De oudste van de twee draait zich om en wenkt.

'Kom wat dichterbij', fluistert hij. Ze halen voorzichtig het laatste laagje weg.

Bleek en getekend met bruine vegen schemert bot door de vochtige aarde. Hij kijkt in de holle ogen van zijn vader die zich niet nogmaals kunnen sluiten en begrijpt, nu voor het eerst, dat hij zijn tekeningen nooit heeft kunnen zien. Tekeningen die hij als kind ontelbaar vaak op zijn graf had gelegd. Hij kijkt naar het onherkenbare gelaat van de man die in hem voortleeft en begrijpt, nu voor het eerst, dat hij zijn woorden nooit heeft kunnen horen. Woorden die hij over hem had uitgestort, vertellend over zijn avonturen terwijl hij met eindeloos geduld wachtte op een antwoord. Antwoorden die hij van Sarah niet kreeg omdat ze niet kon spreken over die lege plek aan tafel.

Daar liggen de schamele resten van de man die zijn held had willen zijn en die hier geëindigd is als een uitgedoofd schijnsel dat de illusie van zijn oorsprong niet meer in stand

kan houden. Eindelijk begrijpt hij dat hij nooit meer op zal staan. Dat het onherroepelijk is. Dat je met de dood geen verstoppertje speelt. De lucht die hij inademt is stroperig, op een plaats als deze komt het leven te kort en hij tuimelt naar voren.

'Zo te zien komt hij weer bij zijn positieven.'

Verdwaasd kijkt Benjamin naar twee mannen in blauwe ketelpakken die zich over hem heen buigen .

'Je bent van je eigen gegaan', zegt een man met een kalotje op zijn hoofd. Daarnaast staat een bleke jongen met zwart sluik haar.

Wie zijn dit? Waar is hij?

'Het was gebeurd voor we er erg in hadden. Het is ook niet niks natuurlijk.'

Benjamin sluit zijn ogen. Hij pijnigt zijn hersens en probeert zich te herinneren wat er is gebeurd. Langzaam vult zijn geheugen zich weer.

'Ik voelde het helemaal niet aankomen.

Ben ik in...er ...eh bovenop gevallen?'

'We konden je nog net opvangen.'

Benjamin krabbelt overeind en slaat de modder van zijn broek.

'Zou ik even alleen kunnen zijn?'

'Natuurlijk, het is toch tijd voor een bak koffie.'

Als ze weg zijn, doet hij een paar passen naar voren en knielt. Even aarzelt hij, maar dan strijkt hij zachtjes met zijn hand over de schedel. De tinteling in zijn vingers kruipt omhoog en stropt achter zijn ogen. Op de vleesloze wangen verschijnen donkere vlekjes. Hij woelt met zijn hand door het zand, tastend naar een verleden dat hij nooit gehad heeft. Met het schepje haalt hij de aarde rondom voorzichtig weg. Hij veegt de korrels opzij en legt de vingers bloot die eens de zijne hebben omsloten. Het kind in hem telt er tien. Als een god herschikt hij het deel van zijn lichaam waarmee hij ooit het deeg gekneet en het melkbusrood gebakken heeft. Waarmee hij als dwangarbeider de romploze ledematen heeft verzameld in de ziedende wapenfabrieken en waarmee

hij Sarah heeft geliefkoosd. Minutenlang ligt hij op zijn knieën aan de baar van zijn eigen oorsprong. Eindelijk beseft hij dat het onmogelijk is met de doden hun leven te delen.

Er klinken gedempte voetstappen en nog eenmaal laat hij zijn ogen over het gebeente dwalen.

'We gaan nu de stoffelijke resten verzamelen.'

Hij kijkt toe hoe ze het gebeente uit zijn formatie trekken en het behoedzaam in de kist leggen. Hij vraagt zich af hoe ze het gedaan zouden hebben als hij er niet bij was geweest.

Ze schroeven het deksel dicht en voegen zich weer bij Benjamin.

'Het zit er op.'

'Bedankt.'

Benjamin geeft hen een hand en loopt zonder om te kijken naar de uitgang. Hij veegt het zadel droog . Hij moet opschieten. Hij rijdt langs huizen en bomen die hij niet opmerkt. Hij passeert sluisbruggen en schepen in een roes waaruit hij niet ontwaakt. Een deel van zijn geheugen heeft hij begraven op het kerkhof.